

Általános pszichológia szigorlat

2020. október

Kognitív pszichológia I.

Témakörök

1. Ősibb szenzoros modalitások: ízlelés, szaglás, tapintás. Ízlelés: receptorok, idegi pályák; ízpreferenciák; adaptáció; Henning íz-tetraéder; íz-metafórák az emberi kapcsolatokban. Szaglás: receptorok, szaglópálya, kérgi projekció; szagészlelés-szagazonosítás; adaptáció (rövid-, hosszú-, kereszt-); Proust-effektus; Henning-szaghasáb; prenatális hatások, nemi különbségek. Vomeronazális szerv: szaglás és szexualitás. Szaglászavarok. Tapintás: receptorok, taktilis receptív mező, téri-, idői felbontás; haptikus explorációs stratégiák. Érintés az emberi kapcsolatokban.
2. Látás: receptorok, a retina sejtípusai (amakrin, bipoláris, horizontális). Ganglion típusok (magno-, konio-, parvocelluláris) és funkcióik. Látópálya. Világos és sötétadaptáció. CFF. A laterális gátlás, retinális receptív mező. Látásélesség. Kontraszt (szimultán-, szukcesszív kontraszt, Emmert-törvény). Konstanciák, szemmozgás-típusok.
3. Alakészlelés elméletei: Gestalt-törvények, Hebb alakészlelési elmélete, Hubel-Wiesel kérgi irányérzékeny receptív mezők és az alakészlelés lépései: a kontúrintegráció. A téri frekvencia, a kontraszt-szenzitivitási görbe. Biederman: a geon-elmélet. A látás komputációs elmélete.
4. A mozgás észlelése: látszólagos-, relatív-, indukált mozgás. A Reichard-detektor. Az efferencia-kópia. Biológiai mozgás. Mozcás utóhatások, rendellenes mozgásillúziók. Színészlelés: a színorsó; Newtopn színlöre. Színelméletek (Young-Helmholtz-, Hering-, Jameson-Hurvich-, Granit-). Land: retrinex-elmélet. Színkontrasztok (szimultán, szukcesszív). Szubjektív színek.
5. Térészlelés: testi-, egocentrikus-, allocentrikus tér. A vizuális szakadék. A térészlelés forrásai (monokuláris, binokuláris, statikus, dinamikus, képi jelzőmozzanatok. Mozcás parallaxis. A horopter. Diszparát- és korrespondáló pontok, fúziós- és szupressziós esetek. Ames-demonstrációk.
6. A hallás: receptor-hallópálya. Küszöbök. Adaptáció, maszkolás (frekvencia- és hangnyomás effektusok. A hallás elméletei (hely-elmélet, sortűz stb.). A hallás funkciói (hangforrás lokalizáció, beszédhangok, a beszédészlelés passzív és aktív modelljei. A McGurk-effektus.
7. Brunswik: a valószínűségi funkcionalizmus. Gibson: ökológiai optika.
8. A perceptuális adaptáció elméletei (Stratton, Rock, Kohler). Perceptuális tanulás (Gibson, Kilpatrick, Goldstone).

9. Aktuális és tartós hatások az észlelésben. Neisser: észlelési ciklus; Allport: a perceptuális készenlét. Motivációs és érzelmi hatások. Nemi különbségek. Kultúra és percepció. Pygmalion- és Gólem-effektus.
10. Testséma, testkép. Head: a testséma fogalma; Gallagher: a testkép fogalom összetevői. Marton: a vizuális-poszturális testmodell, „pszichológiai okság”; Stern: a vitalitás-érzés. Tükörneuron – imitáció - empátia. Pszichoanalitikus elméletek (Schilder, Freud, Adler, Jung). OBE (Out of Body Experience).
11. Szubliminális észlelés: szubjektív és objektív tudatosság. Affektív reakciók. A szubliminális priming. A Pötzl-jelenség. Erdélyi és Haber kísérlete. Erdélyi: a perceptuális elhárítás folyamatai.
12. Kognitív stílus: az észlelés személyi állandói – kognitív stílus: „híd” az általános és személyiséglektan között. Mezőfüggés-mezőfüggetlenség, reflektivitás-impulzivitás, kiélezés-kiegyenlítés.

Tankönyvek

Sekuler, R., Blake, R. (2000). *Észlelés*. Budapest: Osiris; (1-5., 7., 12. témakör)

Eysenck, W.M., Keane, M.T. (1997). *Kognitív pszichológia*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó (3. téma)

Irodalom

Bruner J.S. (2004). A perceptuális készenlétről. In: Pléh és mts. (szerk.) *Bevezetés a pszichológiába*. Budapest: Osiris, 236-266. (10. témakör)

Goldstone, R.L. (1998). Perceptual Learning. *Annual Review of Psychology*, 49: 585-612. (9. témakör)

Csépe, V., Györi M., Ragó A. (2007). *Általános pszichológia*. Budapest: Osiris, (1.,2.,3.,4.,5., 7.; 8. témakörből: Brunswik)

Kozma P., Kovács I. (2005). "Gyakorlat teszi a mestert", avagy a perceptuális tanulás. *Magyar Tudomány*/1.36. old. <http://www.matud.iif.hu/05jan/06.html> (9. témakör)

Lábadai Beatrix (2011). A lábujjától a feje búbjáig. A testreprezentációról. In: Deák A., Nagy L., Péley B. (szerk.) *Lélek-képek*. Pécs: Pannónia Könyvek, 119-131. (11. témakör)

Merikle, P.M. (1998). Psychological Investigation of Unconscious Perception. *Journal of Consciousness Studies*, 5., 5-18. <http://watarts.uwaterlo.ca/~merikle/papers/unconsperecept-full.htm> (12. témakör)

Peck, D., Whitlow, D. (1983). Személyiség-elméletek. 97-119. (5. fejezet: Szűk tartományú elméletek) (13. témakör)

Szokolosky, Á., Kádár E. (1999). James J. Gibson ökológiai pszichológiája. *Pszichológia*, (19) 2, 245-285. (8. témakörből: Gibson)

Kognitív pszichológia II.

Témakörök

1. Történeti háttér: Pszichofizika. A reakcióidő.
2. A tanulás: a klasszikus- és az operáns kondicionálás, a belátásos tanulás és a szociális tanulás.
3. A szelektív figyelem – szűrő- és kapacitás modellek.
4. A fókuszált figyelem – téri kiterjedés, vonásintegráció.
5. Az emlékezet korai modelljei. A munkamemória.
6. Neglekt, ADHD
7. A szemantikus emlékezet.
8. Kontextusfüggő memória.
9. Az emlékezet torzításai
10. Olvasás, számolás – kognitív modellek és zavarok
11. Emlékezet és tanulás

Irodalom

Baddeley, A. (2001). *Az emberi emlékezet*. Budapest: Osiris Kiadó. 2. és 3. fejezet. 28-87.

Czigler István (2005). *A figyelem pszichológiája*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Eysenck, M. W., Anderson, M. C., Baddely, A. (2010). *Emlékezet*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Racsmány Mihály, Lukács Ágnes, Németh Dezső, Pléh Csaba (2005). A verbális munkamemória magyar nyelvű vizsgálóeljárásai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 60, 4, 479-505.

Evolúciós pszichológia I.

Témakörök

1. *Az evolúciós pszichológia születése, alapfogalmak:* Darwinizmus, természetes szelekció, az adaptáció fajtái, (humán)etológia, a viselkedés magyarázatának szintjei, (humán)szociobiológia, rátermettség, génszelekcionista modell, evolúciós pszichológia, modularitás, nemi különbségek, evolúciós alkalmazkodás periódusai, multikauzalitás
2. *Az emberi elme eredete:* közös fejlődési szakasz és elválás a primátáktól, eszközhasználat, tanítás és utánzás, főemlős elmeteória, énfelismerés, a humán intelligencia növekedését magyarázó ökológiai-, ill. szociális elméletek
3. *Elmeolvasás és megtévesztő stratégiák:* taktikai becsapás, ellenmegtévesztés, a humán elmeteória egyedfejlődése, hamis vélekedés teszt, autizmus spektrum zavar, Machiavellizmus
4. *Gondolkodás és érzelmek:* a racionális döntés problémái, heurisztikus döntések fajtái, lassú vs. gyors gondolkodás, induktív becslési képességek, az érzelmkifejezések evolúciója, kettős idegrendszeri szabályozás, ritualizáció, nemi különbségek, érzelmek szuperpozíciója, szomatikus marker hipotézis
5. *Az emberi nyelv kialakulása és funkciói:* az emberi nyelv jellemzői, a nyelv idegrendszeri központjai, az emberi nyelv kialakulását magyarázó elméletek, nyelvelsajátítás, osztenió, a szótanulás alapfeltevései, generatív grammatika
6. *A kultúra evolúciós modelljei:* a kultúra antropológiai megközelítése, kulturális univerzálék, a kultúra evolúciós elméletei, kultúrgének, mémek
7. *Csoportszerveződés és társas normák:* a csoportméret kognitív korlátai, csoportidentitás, társas normák és betartásuk, konformitás, csoportszelekció, erős reciprocitás, xenofóbia
8. *Rokoni kapcsolatok akkor és most:* rokonszelekció, inklúzív fitness elmélet, a rokonfelismerés mechanizmusai, szülői ráfordítás modell, szülő-gyerek konfliktusok
9. *Kölcsönösség és önzetlenség a társas kapcsolatokban:* reciprok altruizmus, foglydilemma, érzelmek, csalódetekció, Wason szelekciós teszt, indiszkrinatív altruizmus
10. *Agresszió, vetélkedés és státusz:* definíció, biológiai alapok, vetélkedés az erőforrásokért, ritualizált agresszió, territorialitás, nemi különbségek, dominancia, státusz, kettős programozottság

Evolúciós pszichológia II.

Témakörök

1. *Szülői stratégiák, kötődés: az anya eszközei, a csecsemő eszközei, kötődésméletek, a kötődési stílusok adaptivitása, az apák szerepe*
2. *Részrehajlások és konfliktusok a szülő-utód kapcsolatban: menopauza: a nagymamák intézménye, szülő-gyerek konfliktusok, a szülői részrehajlásokat befolyásoló tényezők*
3. *Kognitív fejlődés gyermekkorban: veleszületett arc preferencia, tekintet-modul, utánzás, naiv fizika, tárgyállandóság, intuitív biológia*
4. *A gyermekkor szerepe: neoténia, játék, születési sorrend. Neoténia, hiper morfózis elv, a játék evolúciós szerepe, születési sorrend és szülői ráfordítás, dominancia és személyiség, deidentifikáció*
5. *Nemi különbségek a fejlődés során, szocializáció: a szocializáció evolúciós elméletei, nemi szerepek, életútelmélet, gyermekkor apa nélkül*
6. *Az emberi szexualitás evolúciós háttere: szexuális szelekció, szülői ráfordítás modell, szexuális stratégiák elmélete*
7. *Humán párválasztási stratégiák: nemi különbségek, kontextusfüggő stratégiák, plurális stratégia modell*
8. *Riválisok és szövetségesek: féltékenységek, hűtlenség, házasság*
9. *Fizikai vonzerő: a női arc és test, a férfi arc és test, illatok, hajviselet, mozgás*

Irodalom (Evolúciós pszichológia I-II.)

Berezkei T. (2003). *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó

Berezkei T. (2009). *Az erény természete: önzetlenség, együttműködés, nagylelkűség*. Budapest: Typotex

Berezkei T., Paál T. (szerk.). (2010). *A lélek eredete: Bevezetés az evolúciós pszichológiába*. Budapest: Gondolat Kiadó

Meskó N. (2012). *A szépség eredete*. Pécs: Pro Pannónia Kiadó

Meskó N. (2013). *Szex és lélek*. Pécs: Pro Pannónia Kiadó

Affektív pszichológia

Témakörök

1. Homeosztatikus szükségletek: Táplálkozás pszichológiája (AF: 147-172. o.)
2. Nem homeosztatikus szükségletek: Szexualitás (AF: 173-198. o.)
3. Menekülő és támadó viselkedés motivációja (AF: 215-236. o.)
4. Kognitív motiváció: kíváncsiság, teljesítmény, szelf-determináció (AF: 237-262. o.)
5. Az érzelmek kifejezése és az alapérzelem-elméletek (AF: 357-390. o.)
6. Kogníció és affektivitás (AF: 415-434. o.)
7. Érzelem- és viselkedésszabályozás (AF: 499-530. o.)
8. Érzelmek társas és kulturális aspektusai (AF: 103-120. o. és 435-462.o.)
9. A pozitív pszichológia (AF: 557-580. o.)

Irodalom

Bányai É., Varga K. (2013). *Affektív pszichológia*. Budapest: Medicina Kiadó (= AF)